

Ks. Mateusz Matuszewski

Formy wspomnienia chrztu: aspersja podczas niedzielnej Eucharystii i nieszpory chrzcielne

Chrzest jest sakramentem paschalnym. Przez odradzające obmycie, jakiego w nim dostępujemy, zostajemy zanurzeni w wielkanocnej tajemnicy Chrystusa i – obdarowani nowym życiem dzieci Bożych – wchodzimy do wspólnoty Kościoła. Dlatego właściwym czasem na przyjęcie tego sakramentu jest Pascha¹. Najpierw ta doroczna, powracająca wraz z wiosenną pełnią księżyca, która osiąga swój szczyt w Wigilii Paschalnej, jak i ta cotygodniowa, świętowana w pierwszy dzień po szabacie, czyli Dzień Pański, który już na przełomie II i III w. Ojcowie Kościoła nazywali Dniem Zmartwychwstania. Toteż porą, kiedy chrześcijanie wspominają swój własny chrzest, a przez to wciąż odnawiają w sobie moc łaski wówczas otrzymanej, jest uroczystość wielkanocna i każda niedziela. Cotygodniową formą wspomnienia chrztu jest *Aspersja*. Doroczną, związaną z uroczystym zakończeniem Triduum Paschalnego, są *Nieszpory chrzcielne*.

ASPERSJA

Aspersja to obrzęd pobłogosławienia wody i pokropienia nią wiernych. Swoją nazwę bierze od pierwszych słów śpiewanej podczas pokropienia antyfony:

*Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor:
lavabis me, et super nivem dealbabor*².

Obrzęd ten przypomina o tym obmyciu, dzięki któremu dostąpiliśmy oczyszczenia z wszelkiego grzechu i otrzymaliśmy Ducha Świętego, uzdalniającego nas do naśladowania Chrystusa.

1. Kształtowanie się obrzędu w minionych wiekach

Pierwsza wzmianka o błogosławieniu wody i kropieniu nią pochodzi z VI w. i znajduje się w *Liber Pontificalis*. Chodzi tu jednak o wodę do błogosławienia domów. Obrzęd pokropienia wiernych jako przygotowanie do udziału w niedzielnej Mszy pojawia się w rzymskich *Ordines*, opisujących liturgię w VII w.³ Już w VIII w. stosowany był w wielu wspólnotach zakonnych. Nie miał on jednak wyraźnej konotacji chrzcielnej. Podczas procesji prowadzonej po klasztornych wirydarzach skrapiano zamieszkały przez wspólnotę teren, aby «oczyścić» miejsce⁴. Do parafialnej

¹ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji polskich*, Wprowadzenie teologiczne i pastoralne nr 9, Katowice 2001³, s. 22.

² Jest to 9 werset psalmu 51(50): *Pokrop mnie hyzopem, a stanę się czysty, obmyj mnie, a nad śnieg wybieleję*. W mszale przedsoborowym była to jedyna antyfona poza Okresem Wielkanocnym. Spotykamy ją, tak jak i wielkanocną antyfonę *Vidi aquam*, już w X w. (w dekretach Lanfranka i u Ruperta z Deutz).

³ V. Raffa, *Liturgia eucaristica. Mistagogia della Messa: dalla storia e dalla teologia alla pastorale pratica*, Roma 2003, s. 1202.

⁴ Tamże, s. 1213.

liturgii niedzielnej *aspersja* została wprowadzona pod koniec IX w, rozprzestrzeniając się najprawdopodobniej z terenów Frankonii. Świadczy o tym Hincmar z Reims (+882), Walafryd Strabo (+848), Rupert z Deutz (+1130), Honoriusz z Autun (+1150), Durand z Mende (+1296)⁵. Do czasów reformy trydenckiej pokropienie wodą błogosławioną nie było jednak powszechną praktyką. Stanowiło ono oddzielny obrzęd, poprzedzający centralną Mszę niedzielą w kościołach parafialnych (J. A. Jungmann), albo następujący dopiero po niej, jak miało to miejsce w niektórych regionach Niemiec. W średniowieczu *aspersja* towarzyszyła procesji prowadzonej wokół kościoła, sprawowanej jako wspomnienie chrztu, przywołującej łaskę Bożą nad ludem. Słowa antyfony: *pokrop mnie, ... a nad śnieg wybieleję*, odczytywano w sensie chrzcielnym. To ten sakrament przywraca biel duszy, czego znakiem były białe tuniki noszone przez neofitów podczas całej Oktawy Paschalnej.

Niekiedy *aspersję* nazywano też egzorcyzmem i przyjmowano ją jako obrzęd oddalający wpływ złych mocy. Taki charakter miała *aspersja* w mszale trydenckim. Na podaną w nim formę obrzędu złożyło się wzajemne przenikanie aż trzech tradycji liturgicznych: antycznej rzymskiej, parafialnej i monastycznej. *Aspersja* oddzielona była od Mszy świętej. Sprawował ją inny kapłan, ubrany w albę i stulę oraz kapę. Do poświęcania wody dodawał on sól, nad którą wypowiadał najpierw egzorcyzm: *Exorcizo te, creatura salis*, i dodawał modlitwę: *Immensam clementiam*⁶.

2. Aspersja w odnowionej liturgii

Obecnie dodanie soli jest znakiem fakultatywnym. Po modlitwie błogosławiącej wodę kapłan może dodać drugą, nad solą. Wspominając w niej wydarzenie z czasów proroka Elizeusza, który na polecenie Boga wrzucił sól do wody, *aby oczyszczona woda mogła służyć życiu* (por. 2 Krl 2, 19-22), prosi o *ustanie napaści szatana* i o bezpieczeństwo, dzięki *obecności Ducha Świętego*. Jest to modlitwa nowa. Po jej wypowiedzeniu kapłan wrzuca sól do wody nic nie mówiąc.

Cały obrzęd *aspersji* w odnowionej liturgii włączony został do *Ordo Missæ*, jakkolwiek podany jest w dodatku na końcu mszału. Teraz jest jedną z czterech form aktu pokuty. W rubryce zamieszczonej na początku obrzędu podana jest informacja, że można go stosować podczas wszystkich Mszy niedzielnych, także antycypowanej w sobotę wieczorem, we wszystkich kościołach i kaplicach. Jeżeli stosujemy *aspersję*, nie ma już innej formy pokutnej. Opuszcza się też śpiew *Kyrie*. Chociaż obrzęd zamieszczono na końcu mszału, to jednak w samym *Ordo* zaopatrzonego tytuł *Actus pænitentialis* w przypis, przypominający powyższą informację o niedzielnej *aspersji*. Warto zaznaczyć, że w trzeciej edycji *Missale Romanum* rozbudowano wspomnianą rubrykę o teologiczną uwagę, że obrzęd ten sprawowany jest na pamiątkę chrztu⁷. Błogosławienie wody następuje po krótkim wprowadzeniu i chwili ciszy. Kapłan odmawia jedną z trzech modlitw.

⁵ B. Nadolski, *Imieniny i urodziny w tradycji chrześcijańskiej Europy*, Poznań 2007, s. 112-114.

⁶ Egzorcyzm ten pochodzi z liturgii galijskiej (*Missale Bobiensis* 540, 542). Podobnie pochodzenia galijskiego jest i modlitwa nad solą (*Missale Gothicum* 489).

⁷ Por. MR 1970, s. 917 i MR 2002, s. 1249.

Specjalna formuła przewidziana jest na Okres Wielkanocny. Jest to ta sama modlitwa, jaką śpiewa celebrans podczas Wigilii Paschalnej, błogosławiąc wodę do pokropienia, jeśli nie ma chrzcielnicy. Znajdujemy w niej rozbudowaną część anamnetyczną, w której przywołane są wielkie dzieła Boga Stwórcy i Odkupiciela, który *uczynił wodę narzędziem swojego miłosierdzia*. Pokropienie wodą ma *przypominać przyjęty chrzest* i pobudzać do radości z wejścia do wspólnoty ludu Bożego nowych wyznawców *ochrzczonych w czasie uroczystości wielkanocnych*.

Na pozostałe okresy roku liturgicznego przewidziane są dwie inne modlitwy, do wyboru. W obu podkreślony jest cel dokonywanego obrzędu. Ma nas przygotować do godnego udziału w Eucharystii, byśmy w niej uczestniczyli *z czystym sercem, wewnętrznie oczyszczeni*.

Pierwsza z nich opowiada o symbolice wody, *która podtrzymuje życie i służy do oczyszczenia*. Zawiera prośbę, aby przez pokropienie pobłogosławioną wodą Bóg *odnowił w nas źródło swojej łaski i bronił od wszelkiego zła nasze dusze i ciała*. W modlitwie podkreślono kontekst paschalny. Dokonujemy tego w niedzielę: *w dniu Twoim, Panie*.

W drugiej modlitwie, w której po rozbudowanej inwokacji następują syntagmy upraszające, wyliczone są owoce przyjęcia pokropienia pobłogosławioną wodą. Pozwala ono *uprosić przebaczenie naszych grzechów, uzyskać obronę przeciwko wszelkim chorobom i zasadzkom szatana, zbliżyć się do Boga wewnętrznie oczyszczonym, uniknąć wszelkich niebezpieczeństw duszy i ciała*. W oracji dominuje oczyszczające i apotropaiczne znaczenie pokropienia. Podkreśla ona egzorcyzmującą funkcję *aspersji*.

Konkluzja zamykająca cały obrzęd jest inna, niż w pozostałych formach aktu pokuty, chociaż zawiera – jak i tamte – element absolucji: prośbę o przebaczenie grzechów.

3. Śpiewy towarzyszące pokropieniu

Na czas pokropienia zgromadzonych mszał proponuje śpiew antyfon biblijnych. Poza Okresem Wielkanocnym jest to wspomniana już antyfona *Asperges me* oraz antyfona *Effundam super vos*, zaczerpnięta z księgi proroka Ezechiela (36, 25-26):

Pokropię was czystą wodą i staniecie się czysti.

Obmyję was z wszelkiej nieczystości i dam wam serce nowe, mówi Pan.

Antyfony te powinny być śpiewane z hymnem *Benedictus Deus*, pochodzącym z Pierwszego Listu św. Piotra (1, 3-5), śpiewanym także w Polsce: *Niech błogosławiony będzie Bóg*. W *Mszale rzymskiej dla diecezji polskich* zamiast tego hymnu proponuje się wykonanie pierwszej antyfony z wersetami psalmu pokutnego: *Zmiłuj się nade mną, Boże* (Ps 51[50], 3-5.11).

Na Okres Wielkanocny przewidziane są inne antyfony, również oparte na tekstach biblijnych. Poza dawną antyfoną *Vidi aquam* proponowane są jeszcze trzy inne. W trzecim wydaniu typicznym *Mszалу rzymskiego* dodano jeszcze kolejną antyfonę wielkanocną. Zgodnie z zasadami centonizacji skomponowano ją z wersetów prorocstwa Sofoniasza i prorocstwa Ezechiela (So 3, 8; Ez 36, 25):

W dniu zmartwychwstania mego, mówi Pan, alleluja

zgromadzę narody i zbiorę królestwa,

i wyleję na was wodę czystą, alleluja.

W mszale polskim zamieszczono na Okres Wielkanocny zupełnie inne śpiewy. Podano tylko jedną antyfonę, której nie ma w drugim wydaniu wzorcowym, i którą wykonuje się razem z wersetami Psalmu 107: *Wysławiajcie Pana, bo jest dobry* (Ps 107[106], 1-2.21-22):

*Zostaliśmy obmyci, uświęceni, usprawiedliwieni,
w imię naszego Pana, Jezusa Chrystusa,
i przez Ducha Boga naszego. Alleluja.*

Najczęściej jednak zamiast podanych antyfon śpiewane są podczas pokropienia pieśni o tematyce chrzcielnej. Do najpopularniejszych należą: *Com przyrzekł Bogu przy chrzcie raz oraz Przez chrztu świętego wielki dar*.

4. Znaczenie obrzędu

Niedzielny obrzęd pokropienia pobłogosławioną wodą jest czytelnym znakiem przypominającym o specyfice chrześcijańskiej egzystencji. Przypomina o najważniejszym wydarzeniu w życiu uczniów Jezusa, przez które narodzili się na nowo z wody i Ducha Świętego. Jest wezwaniem do życia według otrzymanej wtedy łaski i postępowania zgodnego ze złożonymi przyrzeczeniami. Jak słyszymy we wprowadzeniu do modlitwy nad wodą, przyjmujemy ten znak, ponieważ chcemy, aby *Bóg nam dopomagał, abyśmy byli wierni Duchowi Świętemu, którego otrzymaliśmy*. Duch Święty zstąpił na nas ze swoją mocą w chwili chrztu, jak kiedyś na Jezusa stojącego w wodach Jordanu, abyśmy nieustannie Nim napelniani, przeszli przez życie tak jak Mistrz: wszystkim czyniąc dobrze.

Pokropienie wodą na początku niedzielnej Eucharystii nie wywołuje w liturgii mszalnej żadnego dysonansu. Pobłogosławiona woda przypomina przecież strumień, który wypłynął z przebitego boku Zbawiciela, kiedy składał Ofiarę za grzechy świata. Przywołuje go wielkanocna antyfona *Vidi aquam*, mówiąca o wodzie wypływającej z prawej strony świątyni i przynoszącej obmywającym się w niej uzdrowienie i życie. Tą świątynią jest ciało Chrystusa, rozpięte na ramionach krzyża. Z ugodzonego włócznią boku, jak ze ściany świątyni popłynął źródło życia. W sakramencie Mszy świętej uobecniamy to wydarzenie.

NIESZPORY CHRZCIELNE

Nieszpory chrzcielne związane są z dorocznym obchodem Paschy. Wielkanoc jest dla chrześcijan wspólną rocznicą chrztu. Ta noc *uwalnia wszystkich wierzących w Chrystusa na całą ziemi od zepsucia pogańskiego życia i od mroku grzechów, do łaski przywraca i gromadzi w społeczności świętych*⁸. Jedni dostępują tego, obmywając się w źródle chrzcielnym, drudzy – wspominając tę chwilę – i odnawiając w sobie otrzymane łaski. Każde nieszpory są pełną uwielbienia modlitwą Kościoła dziękującego u kresu dnia za wszelkie dobro i za łaskę odkupienia. Zwracamy się wtedy *ku Światłu, które nie zna zachodu, prosząc by Chrystus powrócił i przyniósł nam łaskę wiekuistej światłości*⁹. Nieszpory wielkanocne są pieśnią chwały za chrzcielne zanurzenie, przez które zostaliśmy wyrwani z ciemności grzechu, tak że możemy postępo-

⁸ *Orędzie wielkanocne*, MRP, s. 158.

⁹ Por. OWLG nr 39.

wać w światłości Pana. Śpiewamy o tym w hymnie, przypisywanym św. Ambrożemu¹⁰, otwierającym wielkanocną modlitwę wieczorną:

*Na świętej uczcie Baranka,
Odziani w szaty zbawienia,
Przebywszy Morze Czerwone,
Ku czci Chrystusa śpiewajmy.*

Kościół zaleca, aby Nieszpory zamykające Święte Triduum Paschalne, były sprawowane jako Nieszpory chrzcielne. Podana w *Ogólnym wprowadzeniu do Liturgii Godzin* (nr 213) zachęta została powtórzona w *Liście ogólnym Kongregacji Kultu Bożego o przygotowaniu i obchodzeniu Świąt Paschalnych* z 16 stycznia 1988 roku (nr 98). Brzmi ona tak: *Należy zachować miejscowy zwyczaj, tam gdzie on istnieje, a jeśli nie – wprowadzić tradycję – sprawowania w dniu Paschy tzw. Nieszporów chrzcielnych, w czasie których uczestnicy udają się procesjonalnie przy śpiewie psalmów do chrzcielnicy*. Warto zauważyć z jakim naciskiem zaznaczono, że jeśli gdzieś taka tradycja nie istnieje, należy ją wprowadzić.

1. Nieszpory chrzcielne dawniej

Pierwsze informacje o Nieszporach wielkanocnych znajdujemy w *Itinerarium Egeriae*, opisującym liturgię jerozolimską pod koniec IV w.¹¹. Nie ma tam jednak żadnej wzmianki o procesji do chrzcielnicy. Autorka zaznacza tylko, że w liturgii Oktawy Paschalnej, a więc i w Nieszporach, uczestniczyli neofici. Tak więc nie są to jeszcze Nieszpory chrzcielne.

Pierwsze wzmianki o takich Nieszporach znajdujemy w *Sakramentarzu Gelazjańskim starszym*, gdzie podano 25 specjalnych modlitw¹² oraz w *Sakramentarzu Gregoriańskim*, zawierającym informację o procesji ze stacjami¹³. Dokładny porządek Nieszporów chrzcielnych znajdujemy w *Ordo Romanus XXVII* (67 – 94), opisującym liturgię sprawowaną w VII w.¹⁴ Była to liturgia celebrowana bardzo uroczyście. Podczas śpiewu psalmów, przeplatanych wykonywaną na różne sposoby aklamacją *Alleluja*, procesja podążała z Bazyliki św. Jana na Lateranie do Baptysterium, a następnie do św. Krzyża, gdzie zatrzymywano się w dwóch miejscach: najpierw w kaplicy św. Andrzeja, a na koniec w kaplicy św. Krzyża. Podczas każdej stacji śpiewano antyfony, responsoria i *Magnificat* z antyfoną. Na koniec papież dodawał modlitwę.

Nieszpory chrzcielne z Lateranu stały się wzorcem dla podobnych celebracji na Watykanie i w innych kościołach Wiecznego Miasta. Z Rzymu dotarły do Francji i Niemiec oraz na inne tereny¹⁵. Z wielkim splendorem, niekiedy w skróconej formie, sprawowane były w takich miastach jak: Reims, Chartres, Nantes, Trier, Münster. Na terenach Francji przetrwały do czasów rewolucji francuskiej, chociaż i po niej starano

¹⁰ Dzieło anonimowe z V lub VI wieku. Św. Ambrożemu przypisuje ten hymn: A. Lentini, *Te decet hymnus. L'innario della „Liturgia Horarum”*, Città del Vaticano 1984, s. 180.

¹¹ R. Taft, *La liturgia delle ore in oriente e in occidente*, Turyn 1988, s. 75.

¹² B. Nadolski, *Imieniny i urodziny w tradycji chrześcijańskiej Europy*, Poznań 2007, s. 69 – 73.

¹³ J. Deshusses (wyd.), *Le Sacramentaire Grégorien. Ses principales formes d'après les plus anciens manuscrits*, t. I, Fribourg/Suisse 1971, s. 389-391.

¹⁴ M. Andrieu, *Les Ordines romani du haut moyen âge*, t. III, Louvain 1951, s. 362-366 (*Ordo XXVII*).

¹⁵ P. Jounel, w: A. - G. Martimort, *La Chiesa in preghiera*, t. IV, Brescia 1984, s. 74-84.

się je zachować w niektórych wspólnotach zakonnych (premonstratensi). W niektórych okolicach Niemiec śpiewano je jeszcze pod koniec XIX w. Warto zaznaczyć, że Nieszpory chrzcielne znane były także w innych rodzinach liturgicznych Kościoła Zachodniego (ryt ambrojański).

2. Miejsce Nieszporów chrzcielnych w liturgii posoborowej

Nieszpory w Niedzielę Wielkanocną, celebrowane na zakończenie Triduum Paschalnego, sprawowane są *dla uczczenia wieczornej pory tego świętego dnia i wspomnienia ukazania się Pana uczniom*¹⁶. Są to najuroczystsze nieszpory w roku liturgicznym. Powtarzane przez całą Oktawę, naznaczone są pamięcią o chrzcie¹⁷. Jakkolwiek zadziwia w nich brak bezpośredniego odniesienia do tego sakramentu. Nie nawiązują do niego nie tylko *Czytania krótkie* (z wyjątkiem soboty: 1P 2, 9-10) ale i wezwania w *Prośbach*, które opracowano przecież już po Soborze¹⁸. Dopiero w 1 i 2 Nieszporach II Niedzieli Wielkanocnej, czyli dawnej Niedzieli Białej, znajdujemy po jednym wezwaniu wspominającym chrzest¹⁹. Zgodnie z normami nie wolno w nich nic zmieniać. Możliwe jest jedynie wzbogacenie o procesję i elementy dodatkowe.

Stolica Apostolska nie opublikowała po Soborze żadnego wzorca. Dlatego sposób celebracji jest różny. Własne schematy posiadają niektóre Kościoły lokalne, np. diecezja Münster, dla której tekst Nieszporów chrzcielnych w języku łacińskim i niemieckim zatwierdziła Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów już w 1981 r. W Polsce posiadamy od kilkunastu już lat dwie propozycje wielkanocnej liturgii nieszpornej. Opracował je bp S. Cichy i opublikował na łamach kwartalnika „Liturgia Sacra”²⁰. Niektóre *Agendy liturgiczne* zamieściły jeden z tych wzorców²¹.

Pierwszy schemat nawiązuje do dawnych opisów nieszporów paschalnych i przewiduje trzy procesje: na wejście, do chrzcielnicy i powrotną do prezbiterium. Podczas procesji na wejście celebrans wnosi do prezbiterium płonący paschał, od którego wierni zapalają swoje świece. Druga procesja wyrusza po śpiewie pierwszego psalmu i towarzyszy jej śpiew pieśni *Oto jest dzień, który dał nam Pan*. Pozostałe psalmy wykonuje się podczas stacji przy odkrytej chrzcielnicy. Po psalmach ma miejsce pokropienie pobłogosławioną wodą. Po procesji powrotnej, podczas której uczestnicy śpiewają antyfonę *Widziałem wodę*, porządek jest taki jak zwykle: czytanie biblijne i homilia, *Magnificat*, *Prośby* zwieńczone modlitwą Pańską i modlitwa dnia. Uroczyste błogosławieństwo wielkanocne i antyfona maryjna *Wesel się Królowo miła* zamykają całą liturgię. Nieszpory można też zakończyć wystawieniem Najśw. Sakramentu i krótką adoracją z błogosławieństwem eucharystycznym.

¹⁶ OWLG nr 213.

¹⁷ Obszernie omawia ten temat: J. Decyk, *Elementy chrzcielne w tekstach Nieszporów Drugiej Niedzieli Wielkanocnej*, w: *Chrzest na nowo odczytany*, red. tenże, Warszawa 2001, s. 117-134.

¹⁸ Autorem Prośb na Okres Wielkanocny jest A. Morlot. Za: A. Bugnini, *The Reform of the Liturgy 1948-1975*, Collegeville, Minnesota 1990, s. 556 (przypis 64).

¹⁹ 1 Nieszpory II Niedzieli Wielkanocnej, 4 wezwanie: *Ty jesteś Pierwszy i Ostatni, byłeś umarły, ale żyjesz, - zachowaj ochrzczonych w wierności aż do śmierci*; 2 Nieszpory, 3 wezwanie: *Ty przez wodę i Ducha Świętego zrodziłeś nowe potomstwo, - daj, aby ono przez wierność łasce chrztu osiągnęło życie wieczne* (LG II, s. 497 i 505).

²⁰ S. Cichy, *Nieszpory niedzielne w okresie wielkanocnym*, „Liturgia Sacra” 1 (1995) nr 1-2, s. 97-103.

²¹ Por. *Agenda liturgiczna*, Katowice 2005, s. 70-72.

Opracowując drugi schemat bp Cichy wzorował się na propozycji zamieszczonej w 1994 r. w niemieckim czasopiśmie „Heiliger Dienst”, przystosowując ją do naszych warunków²². Autor uwzględnił w tym schemacie sytuację, w której procesja do chrzcielnicy nie będzie możliwa²³. Porządek liturgii jest taki sam, jak w schemacie pierwszym. Po procesjonalnym wejściu z płonącym paschałem i wprowadzeniu następuje hymn, psalterium, *Czytanie krótkie* i homilia. Po niej celebrans błogosławi wodę według jednej z formuł podanych w księdze *Obrzędy błogosławieństw*²⁴, po czym zwraca się do wiernych aby wyrazili gotowość życia według wiary wyznanej na chrzcie i bierzmowaniu. Pytania nawiązują do przyrzeczeń odnowionych podczas Wigilii Paschalnej, ale nie powtarzają żadnej z użytych tam formuł. Na pytanie o gotowość do życia jak nowi ludzie, umacniania się w wierze, naśladowania Chrystusa, budowania Kościoła i współodpowiedzialności za niego oraz dawania dobrego świadectwa przed ludźmi, zgromadzeni odpowiadają: *Jesteśmy gotowi*²⁵. Wyznanie wiary według *Symbolu chrzcielnego Kościoła Rzymskiego* oraz pokropienie wodą, któremu towarzyszy śpiew pieśni *Przez chrztu świętego wielki dar*, zamyka tę dodatkową część oficjum. Nieszpory sprawowane są dalej według zwykłego porządku.

Należy uczynić wszystko, aby Nieszpory chrzcielne, które należą do skarbcza liturgicznego Kościoła, zajaśniały na nowo wielkanocnym blaskiem w naszych świątyniach.

²² *Aus der Praxis – für die Praxis. Vesper mit Tauf- und Firmgedächtnis*, „Heiliger Dienst“ 48 (1994) s. 83-85. Nowa propozycja sposobu celebrowania Nieszporów chrzcielnych w Niedzielę Wielkanocną została zamieszczona w: *Das große Liturgie-Buch zur Fasten- und Osterzeit*, red. G. Fuchs, Regensburg 2007.

²³ Np. Chrzcielnica znajduje się w prezbiterium albo w tym kościele jej nie ma.

²⁴ *Obrzędy błogosławieństw*, t. II, Katowice 1994, s. 130-132.

²⁵ S. Cichy, *Nieszpory niedzielne...*, s. 102.